

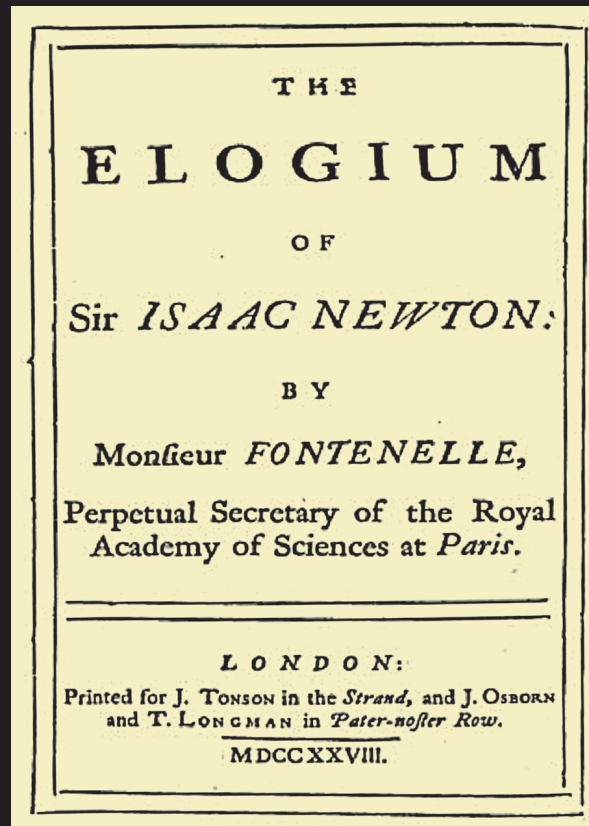
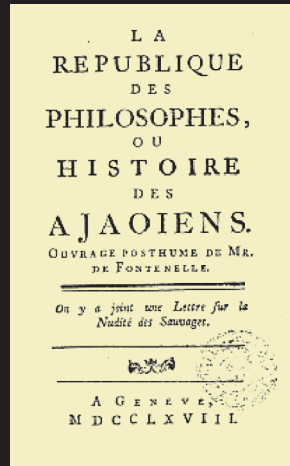
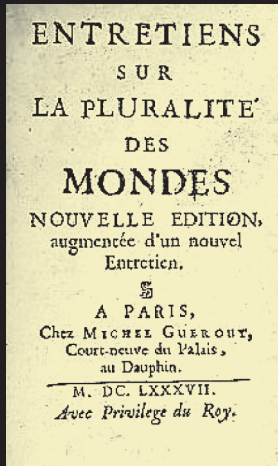
FONTENELLE (1657-1757) I LA DIVULGACIÓ CIENTÍFICA

Bernard le Bovier de Fontenelle era fill d'un advocat parlamentari francès que va ser educat als jesuïtes i, tot i seguir la tradició jurídica familiar, va abandonar la toga pel cultiu de la filosofia i la ciència. Va ingressar com a membre de l'Acadèmia Francesa el 1691, on va prendre partit pels *novators* enfront dels tradicionalistes en la famosa *Dispute sur les anciens et les modernes*. Uns anys després d'incorporar-s'hi, va exercir com a secretari perpetu de l'Académie des Sciences de París i la seua famosa obra *Entretiens sur la pluralité des mondes* [«Conversacions sobre la pluralitat dels mons»] és considerada com una de les primeres obres de divulgació científica destinada a un públic culte però ampli, que va tenir un gran èxit d'audiència no sols a França, sinó a tot Europa.

L'Académie des Sciences francesa havia estat creada l'any 1666, durant el regnat de Lluís XIV i sota el patrocini del seu primer ministre Jean Baptiste Colbert. Entre els seus membres fundadors es trobaven figures tan eminentes com ara René Descartes, Blaise Pascal i Pierre de Fermat. Unes dècades més tard, el 1699, quan Fontenelle fou nomenat secretari perpetu, el rei va dotar l'Acadèmia de Ciències de l'apel·latiu de «reial», amb un reglament propi i unes instal·lacions al Louvre. Constituïda inicialment per setanta membres, amb el pas del temps ha esdevingut una de les cinc acadèmies que configuren l'Institut de France. Des del seu origen, la finalitat de l'Acadèmia de Ciències va ser clara, com expresen els seus estatuts: «Animar i protegir l'esperit de la recerca i contribuir al progrés de les ciències i les seues aplicacions.»

La creació de societats i acadèmies científiques en molts països d'Europa va establir un escenari de debat sobre les noves idees científiques, els invents i les novetats tecnològiques. Generalment es publicaven unes actes anuals de les sessions, o almenys de manera periòdica, i s'hi feia inventari dels treballs presentats i de les discussions mantingudes en les diverses sessions. En certs casos s'acompanyaven de dibuixos de màquines i dissenys d'instruments, que avui tenen un gran valor històric. Amb el pas del temps les actes esdevingueren la primera versió de les publicacions periòdiques que tant han anat creixent dins l'àmbit de la ciència, de manera que a finals del segle XVII eren al voltant de trenta les publicacions periòdiques científiques que s'editaven a Europa, de les quals sis corresponien a acadèmies i altres societats. La primera revista científica fou el *Journal des Savants*, òrgan de difusió dels treballs de l'Académie des Sciences de París, la qual va començar a publicar-se el 1665.

Com a secretari de l'Académie de Sciences, Bernard de Fontenelle va encetar un important treball historiogràfic que significa el punt de partida d'allò que avui coneixem com a divulgació científica. D'esquerra a dreta, portades de les obres de Fontenelle *Entretiens sur la pluralité des mondes* (1686), *La République des philosophes, ou l'histoire des Ajaïens*, obra pòstuma de Fontenelle (1768) i *The Elogium of Sir Isaac Newton* (1728).

A l'esquerra, *Retrat del filòsof Bernard le Bovier de Fontenelle* (1657-1757), de Rigaud, Hyacinthe François Honoré, Musée Fabre, Montpellier.

Immediatament després aparegueren les *Philosophical Transactions* de la Royal Society de Londres. Empraven el llatí com a llengua de comunicació científica i incloïen també assumptes literaris. En el domini de la medicina, la primera publicació fou el *Journal des Nouvelles Découvertes sur toutes les Parties de la Médecine* (1679), que utilitzava el francès com a llengua d'expressió.

En aquest context científic és on assoleix importància la figura de Bernard de Fontenelle, qui només assumir la tasca de secretari perpetu va encetar un treball historiogràfic de gran importància. Va escriure una *Histoire de l'Académie des Sciences depuis 1666 jusqu'à 1699* i el 1720 va començar a publicar els seus famosos *Éloges des Savants*, una mena d'epitafis en memòria dels que havien estat membres de l'acadèmia francesa. Fontenelle va dedicar també grans esforços a elaborar una història de

la geometria, partint de la premissa que cada ciència ha d'assumir la construcció de la seua pròpia tradició històrica, de manera que podem veure en Fontenelle el primer gran artífex d'allò que en Francis Bacon havia estat una simple formulació programàtica.

Sens dubte aquesta tasca d'erudició generada al voltant de l'obra científica i literària de Fontenelle no sols constitueix el punt de partida del que avui anomenem *divulgació científica*, sinó que també cal considerar-la com un precedent ineludible del gran projecte intel·lectual de l'*Encyclopédie Méthodique*, el pilar fonamental de la Il·lustració francesa.

«FONTENELLE ÉS UN DELS PRIMERS A ESCRIURE UNA OBRA DE DIVULGACIÓ CIENTÍFICA DESTINADA A UN PÚBLIC CULTE PERÒ AMPLI, AMB UN GRAN ÈXIT D'AUDIÈNCIA»

JOSEP LLUÍS BARONA

Catedràtic d'Història de la Ciència, Universitat de València